

НАЦІОНАЛЬНИЙ МІФОСВІТ ПОЕЗІЇ ЕММИ АНДІЄВСЬКОЇ

Міфопоетика Емми Андієвської – одне з малодосліджених на сьогодні питань. Недостатня увага до цієї проблеми пов'язана з тим, що тривалий час акценти нової манери письма у творах із модерністською стилістикою сприймалися як ознака експериментування. Об'єктивною причиною виникнення постмодерністських акцентів варто вважати появу відчуття непевності, надалі кризовості, яке зародилося в надрах модернізму та надало право на існування деяким не характерним для модерністської традиції формам і формулам. Е. Андієвська належить до письменників, для мистецького доробку яких постмодерністські акценти виявилися симптоматичним передчуттям появи якісно відмінної від модернізму моделі художнього дискурсу. Твори авторки засвідчують стикування виражено модерністського зображення із традиційним, що притаманне поезії, яке перетікає у поєднання модерних та постмодерних акцентів у прозі. З огляду на це поезія Емми Андієвської вражає читача новаторством та невичерпними можливостями художніх відкриттів, тяжінням до експериментування, а також нонсенсністю та алогічністю, що поєднуються з елементами абсурдизації світу, застосованими при утворенні поліфонічного, багатоаспектного та широкопланового простору стильової манери письменниці. Та неординарність стильової манери письменниці цим не вичерпується, а підсилюється симбіозом певних ідейних чинників, що балансують на межі «української фольклорної магії, унікального злиття західного та українського сюрреалізму».

Незважаючи на те, що у сучасному літературознавстві існує низка досліджень, у яких розглядаються окремі аспекти творчості Е. Андієвської, фундаментальних праць для адекватного розуміння літературної діяльності створено не було. У науковій літературі останніх десятиліть зустрічаємо спроби міфопоетичного дослідження творів Емми Андієвської. Зокрема, питань функціонування міфу у творчості поетеси торкаються у своїх дисертаціях О. Смерек, С. Водолазька.

Емма Андієвська не обмежується якоюсь однією сферою для запозичених символів, а звертається і до давньої української міфології, і до християнської символіки, часто творить свої образи-символи на основі сучасних реалій. Підтвердженням цього є зображення нею картин у віршових творах циклів «Краєвиди», «Натюрморти», «Портретна галерея».

Цілковиту слушність має Л. Тарнашинська, стверджуючи, що «творчість поета од Бога неможливо досягнути одразу і цілком, то є процес постійного відкриття й відчування народжуваного ним слова. Надто творчість такого складного поета, яким є Емма Андієвська, котра пропонує читачеві прийняти правила її поетичної «гри»: спробувати вийти за рамки стандартизованої буденщини, перевтілитися, подивитись довкола себе за своєрідними «законами» її світобачення, яке, синтезуючи українську фольклорну магію та західний модернізм, робить прорив у виміри фантастичні» [10, 7].

Духовний світ Емми Андієвської бере свій початок від праязичницької, слав'янської міфосвідомості, що є складовою українського фольклору та сягає меж сучасного світобачення. Центральним об'єктом міфотворення Е. Андієвської виступає образ України. Міфологізуючи українську топіку, письменниця моделює художню візію України («Охорона скарбу», «Непокілкованими очима»). Водночас цю візію побудовано і на топосах із загальнолюдським культурним корінням. Найяскравіше ознаки національного міфотворення та первісного світогляду нашого народу проявляються у способі поетизації таємничих істот (домовик, мавки, русалки, чаклуни, відьми, упирі тощо). Досить часто міфологічні створіння є способом у зверненні до одвічних тем та дилем людства (наприклад, сенс нашого існування):

Поснули – візці. Шуки – й мудрагелі.

Лише мерці – в маджонг – біля могили.

Та кілька потороч – поодаль – голих,

Що – черепи – із небуття прогалин [3, 204].

Очевидно, що розуміння сьогодення не вселяють особливого оптимізму авторці, тому своє бачення вона переважно передає, звернувшись до темних сил української міфології («скрізь – упирі», «виходять духи – крізь більмо – зі стін», «заземлення – у пляні – вужчих марев», «водяні духи – зябра й голос – ріні. Розщеплюється дійсність – по мікрону»). Е. Андієвська зрушує часову просторову площину й поєднує язичницьку та християнську символіку задля свого тлумачення.

На посилену увагу заслуговують природні стихії у міфопоетиці Андієвської (збірка «Наука про землю»). Сюди віднесемо стихії вогню, води, повітря і землі, а також космологічну солярну символіку: сонце, місяць, зорі (збірка «Каварня»). Природа тут постає живою та водночас міфологізованою, у якій людина губиться серед усього сущого. Малюючи живописно-казкові картини, Андієвська-поет нагороджує неабиякою чарівністю кожен топос пустиря, солончака:

*Солончаки, запах і цвіт помаранчі.
Метелики в крові, лялечки в суглобах,
Нашестя народів із краю ночі.
Леопардові лапи на кожному плечі [5, 25].*

Незрідка авторка об'єднує світ живих та мертвих, тим самим наділяючи природні краєвиди містикою:

*Квітчасті леви ходять по хмарині,
З легень струмки, з очей – ботвиння й бабки.
Пливе погода на живих обрубках,
Пливуть мерці у трунах на пороні, -
У головах пучечки материнки.
А поруч – зірку в мисці два дідки
Добу вже ловлять... [5, 90].*

«Пейзажний малюнок в Емми Андіївської – це також архетипічна подія, що береже в собі міфологічну пам'ять, якусь давню асоціацію» [7, 143].

Водна стихія для Е. Андіївської – могутня сила, що творить. Серед образів водної стихії Андіївська найбільше полюбляє дощ, океан, море, хвилю, повінь. Це саме та сила, яка здатна омита, очистити від усього брудного та грішного: «Дощ позмивав – рябе і недолуге», «новий стан – і заземлення – вологість» [2, 49]. Після дощу природа прокидається, як часто це відбувається навесні:

*Пройшовся дощ, й нутро – на гемісфери.
Із вузлика – вигортується – форум.
До вітарів – ведуть биків офірних.
Із пуп'янків – формує дійсність – фарба [2, 49].*

Має рацію О. Шаф коли зауважує, що «образ води в сонетах Андіївської, зокрема збірки «Архітектурні ансамблі», символізує первинне начало, хаос, що перегукується з містично-релігійними уявленнями про воду як уособлення жіночого, матеріального, темного...» [11, 35].

Визначне місце у ліриці Андіївської посідають обрядові мотиви (свято Великдень, народини, поховання). На відміну від своїх попередників (Т. Шевченко, І. Франко, Леся Українка, Б.-І. Антонич), вона здебільшого використовує архетипові образи долі, колеса, веселки, духу, сповіщень, млину вічності, що є недосяжними для людини. Водночас ми спостерігаємо тенденцію суму та ностальгії поетеси за рідним краєм. Це чітко простежується у захопленні образами, котрі стали національними символами («Лелеки – з лелечатами – гніздо», «півні-велетні», «веселка», «чароцвіт», «зернятко», «калини гілка»).

Як письменниця екзистенційного напрямку, вона переосмислює поняття життя/смерть відповідно до викликів ХХІ століття, узявши за основу те, що смерть у будь-яких своїх виявах робить безцінною ту мить, у якій живе людина, дає розуміння повноти й неперехитності кожної миті існування. Смерть – це багатогранний архетипний символ, специфічна семантика якого залежить від природи самої людини й по-різному реалізується у творчості того чи іншого поета, стаючи предметом лірико-філософських студій.

*Буття – летка й непевна речовина,
Попри скрижалі й заціпки чавунні
І смерть в кутку, що хрумає селеру [1, 152].*

Метафора «смерть в кутку, що хрумає селеру», переплітає реальність із фантастичним світом, надаючи творові готичного забарвлення. Крім того, вірші Андіївської багаті на знаки та символи, запозичені з українського фольклору. Якщо у першому катрені домінують елементи пейзажної лірики, то в терцетах цього сонету використовуються романтичні образи і кліше, відомі з українських казок, переказів і легенд: «Мерці, котрі – у цей світ – як таран» [1, 152].

Невід'ємною атрибутикою українського фольклору є кольори. Традиційними є три кольори: білий, червоний і чорний. Їх переважно Е. Андіївська використовує для малювання своїх картин, уміло переплітаючи у віршах. Так у її збірці-альбомі «Сегменти сну» найчастіше зустрічається червоний колір, що зазвичай позначає страх, біль. «Червоний – колір крові та одягу, що є ознакою приналежності до вищого суспільного стану; символ влади, сили краси, революції та сильних почуттів, пристрасті» [12, 15]. У сонеті «На честь барви» поетеса досить колоритно подає своє ставлення до червоного:

Червона – серце, біль, атол, окріп [3, 36].

Значення білого кольору для Андіївської є більш нейтральним, його вона переважно застосовує у своїх поезіях, у яких передає радість. Білий колір у давній українській символіці є атрибутом святості й добра. У своїх малюнках вона майже не застосовує його, хіба що як фон картин.

Чорний колір прийнято асоціювати з горем, втратою, жалобою і загибеллю. У християнській символіці, на протизага білому, є атрибутом темних сил, зла, горя. Його авторка підсвідомо вживає у своїх віршах-снах, та віршах-мареннях і малює картини, що символізують перехід у інший світ («морок», «тінь», «ніч», «сутінки», «чорніє» тощо).

Поетія Емми Андiєвської засвiдчує розвиток письменниці в межах сюрреалiстичного письма. Здебiльшого вiдiйшовши за межi дiйсностi, її стиль будується на основi витворення паралельної реальностi, що проступає за вигадливим метафоричним, українським мiфологiчним плетивом художнього свiту. Поетичнi твори Емми Андiєвської розкривають незвiданий свiт людської уяви i фантазiї, розширюють межi та можливостi нашого асоцiативного мислення. Обшири її духовно-мистецьких інтересiв – неосяжнi. Домiнантою свiтоглядної концепцiї Е. Андiєвської стає синтез традицiйних моделей народного свiтосприйняття i релiгiйно-моральних пiдвалин.

Список використаних джерел

1. Андiєвська Е. Хiд конем. Сонети / Емма Андiєвська. – К.: Всесвiт, 2004. – 168 с.
2. Андiєвська Е. Рожевi казани. Сонети / Емма Андiєвська. – К.: Всесвiт, 2007. – 220 с.
3. Андiєвська Е. Фульгурити. Сонети / Емма Андiєвська. – К.: Всесвiт, 2008. – 232 с.
4. Андiєвська Е. Мутанти. Сонети / Емма Андiєвська. – К.: Всесвiт, 2010. – 248 с.
5. Андiєвська Емма. Знаки. Тарок / Емма Андiєвська. – К.: Днiпро, 1995. – С. 115.
6. Жоданi I.M. Емма Андiєвська i Вiра Вовк: тексти в контекстi iнтерсемiотики / Iрина Михайлiвна Жоданi. – К.: ВДК «Унiверситет «Україна», 2007. – 116 с.
7. Зборовська Н. Пiднявшись над усiм тлiном... / Ніла Зборовська // Кур'єр Кривбасу. – 1997. – № 79–80. – С. 143.
8. Мова в поезiї Нью-Йоркської групи / М. Нікула // Слово i час. – 1995. – № 2. – С. 42–48.
9. Сорока П. Емма Андiєвська: Лiтературний портрет / Петро Сорока. – Тернопiль: Стар Софт. – 1998. – 240 с.
10. Тарнашинська Л. Емма Андiєвська / Людмила Тарнашинська // Лiт. Укр. – 24 березня. – 1994.
11. Шаф О.В. Сонет Емми Андiєвської в захiдноєвропейському контекстi: [монографiя] / Ольга Вольтiвна Шаф. – Днiпропетровськ: Овсянiков Ю.С., 2008. – 138 с.
12. Шулінова Л.В. Еволюцiя оцiнної колоративної номiнацiї в контекстi проблем дослiдження iдiостилю / Л. В. Шулінова // Актуальнi проблеми української лiнгвiстики: теорiя i практика. – К.: ВПЦ «Київський унiверситет », 2000. – Випуск 1. – С. 11–20.

Анотацiя. Стаття присвячена трактуванню нацiонального мiфосвiту в поезiї Емми Андiєвської, змiст якої зорiєнтований на iдеї єдностi українського фольклору iз сьогоденням, що продовжує розвиток експериментально-iнтелектуального напрямку, властивого лiрицi поетiв нью-йоркської групи. Авторка завдяки своїй неординарній фантазiї створює власний мiфопоетичний свiт iз символами, кодами.

Ключовi слова: мiфопоетика, мiфосвiт, фольклор, фольклорна магiя, народна символiка, свiтобачення.

Summary. The article is devoted to the interpretation of the national myth perception in the poetry of Emma Andiyevska. The content of her poetry is focused on the idea of unity of the ukrainian folklore with the present time, that continues the development of experimental and intellectual direction, typical for the lyrics of the New York poets group. The author creates her own myth poetic world of symbols and codes due to her extraordinary imagination.

Key words: mythopoetic, myth perception, folklore, folk magic, national symbolism, worldview.

УДК 821.161.1(092):82-3

Кобзарь Е.И.

«СЕНТИМЕНТАЛЬНЫЕ ПОВЕСТИ» МИХАИЛА ЗОЩЕНКО: ПРЕОДОЛЕНИЕ ЧЕРЕЗ ПОДРАЖАНИЕ

Особое место в творчестве Михаила Зощенко занимает повествовательный цикл, названный автором «Сентиментальные повести». Особое, потому что он отличается от других приведенных писателя как своей формой, так и содержанием. Суть этого отличия, по нашему мнению, тонко заложена автором в указанном названии цикла. Цель нашей статьи – проследить типологические связи, соответствия и различия «Сентиментальных повестей» М. Зощенко с жанрово-стилевыми особенностями приведенного русского сентиментализма.